РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, доцента Комаринської Юлії Борисівни на дисертацію Негру Федора Степановича на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства», поданої до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Рівень забезпечення і дотримання прав і свобод людини визначають стан розвитку держави. На шляху України до європейської спільноти та подолання наслідків воєнного вторгнення необхідним є не лише модернізація політичних та економічних засад державної політики, подолання технологічної відсталості, створення нових робочих місць, тощо, а й реформування та вдосконалення методів боротьби із кримінальною протиправністю, що є суспільно небезпечним для людини, громадянина, громади, тощо.

Саме тому актуальності набуває питання подолання такого суспільно небезпечного явища як насильство, в загальному розумінні, так і його окремих проявів, зокрема насильства в родинному колі. Такий вид насильства отримав назву «домашнє насильство». Окрім небезпеки, яку несе домашнє насильство будь то жінці чи чоловікові, неповнолітній чи малолітній дитині, особам похилого віку, чи члену родини, яка має психічні або фізичні вади, таке насильство небезпечне ще й тим, що воно, зазвичай, поєднано з іншими кримінальними правопорушеннями різного ступеня тяжкості.

Домашнє насильство – проблема сьогодення не лише в України, а й в усіх країнах світу і з кожним роком це небезпечне явище набуває все більш загрозливих масштабів. Тривалий час проблема насильства в сім'ї вважалась прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалося грубим порушенням таємниці приватного життя й категорично не припускалося. Таке становище призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин та перетворення їх на сферу латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади.

Зазначена проблема не обмежена певною релігією, народністю, нацією або територією. Насильницькі дії відносно близьких людей мають не лише довготривалий характер та завдають фізичного і морального болю, вони ще й впливають на нормальний розвиток дітей, які зростають у таких умовах, що в свою чергу, перешкоджає нормальному розвитку суспільства. Однак, незважаючи, на всі негативні прояви і наслідки такого насильства, на сьогодні не всі країни (Пакистан, Південна Африка) криміналізували такі дії.

Не дивлячись на значні досягнення в питаннях протидії домашньому насильству, а саме прийняття на законодавчому рівні нормативно-правових актів з урахуванням положень Стамбульської Конвенції, криміналізація, в переважній більшості країнах світу, домашнього насильства, розробку алгоритмів дій правоохоронних органів, створення різноманітних гарячих ліній для допомоги жертвам домашнього насильства, різноманітних інтернет-

платформ, залучення до інформування відомих та популярних представників суспільства, тощо, можна сміливо говорити про те, що ми перебуваємо на початку складного шляху формування дієвих механізмів направлених на мінімізацію проявів домашнього насильства та наслідків його застосування. Криміналізація домашнього насильства відбулася в Україні не так давно, на відмінну від тривалості існування цього негативного явища. На сучасному етапі потребують вирішення ряд актуальних питань таких як відсутність належної теоретичної бази, латентність, ставлення суспільства до цієї проблеми як до особистої справи в сім'ї. також потребують вдосконалення механізми реагування державних інституцій на прояви домашнього насильства, процес притягнення винуватців до відповідальності та відповідно вдосконалення процесу судового розгляду відповідних проваджень.

Проблематика нормативно-правового забезпечення протидії домашньому насильству, зокрема крізь призму міжнародних стандартів, стала предметом досліджень низки вітчизняних учених, серед яких: О. Бандурка, А. Бойко, М. Думчиков, А. Блага, Т. Бугаєць, О. Калашник, О. Джужа, С. Волошина, О. Ковальова, М. Костицький, К. Левченко, О. Литвинов, Т. Малиновська, С. Мирославський, Д. Тичина, І. Тітко, О. Тихонова, О. Харитонова, О. Храмцов, Г. Христова, С. Щербак. Питання кримінологічного, кримінально-правового та організаційно-управлінського вимірів насильства в сім'ї досліджували: О. Беспаль, Ю. Комаринська, М. Кузнєцов, Т. Іщенко, Г. Собко, О. Дмитращук, О. Степаненко, А. Шугало, Г. Скіпальська.

Різні аспекти психологічного дослідження проблеми домашнього насильства представлені у працях українських таких науковців: Д. Александров, Т. Алєксєєнко, В. Гальцова, А. Заєць, Л. Казміренко, О. Кудерміна, А. Лігоцький, В. Медведєв, Н. Мілорадова, Л. Мороз, О. Нестеренко, В. Синьов. Зазначені вище науковці висвітлюють психологічні особливості учасників насильницької взаємодії, механізми конфліктної ескалації, наслідки травматизації, а також чинники ризику в сімейному середовищі. Проблематика профілактики та професійного реагування у межах психолого-педагогічних і соціологічних підходів представлені у працях В. Андрєєнкова, О. Безпалько, А. Бова, В. Бондаровської, Т. Журавель, О. Кочемировської, Н. Максимової, К. Мілютіної, Н. Мілорадової, Г. Мустафаєва, Н. Пашко, І. Трубавіної.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства» визначена необхідністю комплексного вивчення юридичних та психологічних чинників й умов виникнення насильства в сім'ї, розробки та удосконалення відповідних профілактичних заходів.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертанту визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та повно дослідити обрану тему у межах визначеного обсягу дисертації.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертант проаналізував значну кількість наукових джерел (223 найменування), ґрунтовно вивчив роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, розширити уявлення про детермінанти виникнення домашнього насильства; виявити комплекс загальних та індивідуальних чинників передумов деструктивних внутрішньосімейних взаємодій; визначити ефективні заходи превенції домашнього насильства.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена емпіричними даними, а саме: зведені матеріали аналізу викликів поліції та кількості складених протоколів у місті Києві за 2020 – 2025 роки та Донецькій області за 2023 – 2025 роки оприлюднені Інформаційно-комунікаційною системою інформаційного порталу Національної поліції України; аналіз звітів судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення за статтею 173-2 КУпАП та звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 – 2025 роки за статтею 126-1 КК України; відомості про потерпілих за вчиненим кримінальним правопорушенням статтею 126-1 КК України за 2022 – 2024 звітні періоди; узагальнені результати опитувань щодо соціальних чинників, що підвищують ризик виникнення та відтворення домашнього насильства, проведених серед 50 працівників поліції відділу превенції.

Результати наукового дослідження висвітлено в: трьох статтях у наукових фахових виданнях України, трьох тезах доповідей на наукових конференціях.

Отже, дисертація Негру Ф.С. на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства» виконана на належному науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Негру Ф.С. є одним із першим в Україні комплексним дослідженням, у якому розроблено наукові засади й запропоновано розглядати профілактику домашнього насильства в сучасній кримінологічній та соціально-правовій площині як системний напрям державної й суспільної діяльності, зорієнтований не лише на реагування після факту правопорушення, а насамперед на попередження виникнення насильницької поведінки, раннє виявлення ризиків, своєчасне втручання та мінімізацію повторюваності насильства. Також представлено низку положень і висновків, які становлять наукову новизну.

У роботі сформульовано низку результатів і висновків, що були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни.

Зокрема, вперше: обґрунтовано ризик-орієнтовану модель протидії та профілактики домашнього насильства в Україні, у якій центральним критерієм ефективності визначено фактичну безпеку постраждалої особи і дітей, а не лише формальну завершеність провадження; запропоновано цілісну багаторівневу модель нормативно-інституційної профілактики домашнього насильства, що охоплює нормативно-ціннісний, аналітико-доказовий,

інформаційно-комунікаційний, освітньо-професійний; раннього виявлення; координаційно-мережевий та антирецидивний компоненти, із визначенням їхнього функціонального взаємозв'язку; встановлено на основі інтерпретації статистичних даних щодо викликів поліції та кількості складених протоколів в місті Києві та Донецькій області, дію двох паралельних механізмів динаміки показників домашнього насильства, а саме: реальної зміни частоти інцидентів та зміни рівня інституційної фіксації, з урахуванням дії воєнного стану на території України; здійснено комплексне порівняльне узагальнення адміністративного і кримінально-правового компонентів судового реагування на домашнє насильство за статтею 173^2 КУпАП та статтею 126^1 КК України, через призму співвідношення масовості фіксації правопорушення та злочину, оперативності розгляду справ та фактичного превентивного ефекту; емпірично виявлено домінування у професійному сприйнятті працівниками поліції соціально-економічних факторів, соціокультурних, чинників соціального оточення та міжпоколінної трансляції моделей поведінки, інституційних і правових чинників, а також чинників, які діють у умовах дії воєнного стану, що дозволило обґрунтувати структурний характер ключових детермінантів домашнього насильства; розроблено та обґрунтовано програму міждисциплінарного семінару-інтенсиву як прикладного інструмента підвищення ефективності міжвідомчої координації у сфері протидії домашньому насильству з урахуванням умов дії воєнного стану.

Удосконалено наукове розуміння детермінації домашнього насильства шляхом конкретизації інтегрованого підходу, в межах якого ризик насильницької поведінки розглядається як результат взаємодії індивідуальних, соціокультурних, міжособистісних сімейних та інституційних чинників, а не як наслідок дії одного універсального фактору; інтерпретацію доказово-кваліфікаційних бар'єрів щодо психологічного та економічного насильства, а також труднощів доведення систематичності як ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 126^1 КК України; підходи до оцінювання ефективності правового реагування на випадки домашнього насильства через включення показників фактичного виконання санкцій, часових параметрів реагування, повторюваності та ризиків вторинної віктимізації; науково-практичні підходи до формування превентивних заходів у роботі з кривдниками, постраждалими особами та членами їх сімей на засадах ризик-орієнтованості, контролю виконання обмежень, поведінкової корекції та травма-інформованої підтримки; підходи до інституційної інтеграції спеціалізованих служб підтримки, програм для постраждалих та програм для кривдників, реєстрово-аналітичних механізмів як єдиної системи забезпечення безпеки від моменту повідомлення виявлення правопорушення до стабілізації ситуації.

Дістало подальшого розвитку: положення про міждисциплінарний характер домашнього насильства як стійкого напряму наукового дослідження з акцентом на концептуалізацію нефізичних форм насильства (психологічного, економічного, сексуального) як механізмів примусового контролю; наукові уявлення про еволюцію національного нормативного підходу від концепту «насильства в сім'ї» до моделі «домашнього насильства» як прояву

інституціоналізації державної відповідальності за захист прав людини у приватній сфері; дослідження впливу воєнного стану на динаміку домашнього насильства через підвищення ризиків агресивних проявів і зростання латентності внаслідок обмеження доступу до допомоги та зміщення пріоритетів безпеки; уявлення про соціально-психологічні профілі кривдників і постраждалих осіб, зокрема щодо ролі дефіциту емоційної регуляції, когнітивних викривлень, віктимної вразливості, вивченої безпорадності та бар'єрів звернення за допомогою; науково-методичні підходи до профілактичної ролі освіти як простору одночасної універсальної та первинної ланки превенції що реалізується шляхом формування ненасильницьких моделей взаємодії, поведінкових маркерів ризику та розуміння маршруту отримання допомоги; аргументація щодо необхідності травма-інформованого, узгодженого, інклюзивного підходу у реагуванні на домашнє насильство, орієнтованого на запобігання повторюваності та мінімізацію вторинної віктимізації, ураховуючи вікові особливості осіб.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни здійсненого дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Негру Ф.С. не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформульовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена емпіричними даними.

Отже, результати дисертації Негру Ф.С., які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення, аналогія – для формування наукових висновків та інтерпретації результатів дослідження.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на належному методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– *науково-дослідній роботі* – під час опрацювання наукових проблем, пов'язаних із темою цього дослідження, зокрема щодо юридичних та психологічних детермінантів і чинників домашнього насильства; особливостей деструктивної внутрішньо сімейної взаємодії; застосування ризик-орієнтованої моделі протидії та профілактики домашнього насильства; впровадження етичних стандартів та норм тощо (акт Національної академії внутрішніх справ від 07 липня 2026 року № 215-нд);

– *діяльності Національної поліції України* – для розроблення та удосконалення нормативно-правових актів, а також підготовки методичних рекомендацій із питань організації ефективної системи запобігання домашньому насильству (акт Головного управління Національної поліції в Київській області від 07 липня 2026 року);

– *освітньому процесі* – під час розроблення навчальних та методичних посібників, що використовуються під час проведення різних форм навчальних занять у межах підготовки здобувачів освітніх ступенів «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 081 «Право» із таких дисциплін: «Взаємодія органів Національної поліції з громадськістю», «Професійно-психологічна підготовка поліцейських», «Стресостійкість», «Психологічне супроводження в діяльності поліцейських», (акт Національної академії внутрішніх справ від 02 липня 2026 року № 198-оп).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Негру Ф.С., викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (223 найменувань на 25 сторінках) і п'яти додатків на 15 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 290 сторінки, з яких обсяг основного тексту – 222 сторінок.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, в яких висвітлено основні результати дослідження.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, охарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

1. У **розділі 1 «Теоретичні основи вивчення домашнього насильства як юридико-психологічного феномена»** автором встановлено, що проблематика домашнього насильства набула статусу стійкого міждисциплінарного напряму досліджень. Її наукове осмислення дедалі

більше ґрунтується на інтеграції знань про природу насильства, механізми його відтворення, наслідки для постраждалих і суспільства загалом. Поняття насильства та домашнього насильства у сучасній науці характеризується багатовимірністю й різними методологічними підходами до тлумачення, зумовленими специфікою предмета відповідних галузей знань. Насильство як соціально-деструктивне явище розглядається не лише як застосування фізичної сили, а й як система контролю та примусу, здатна проявлятися у психологічних, сексуальних та економічних формах. Такий підхід дозволяє тлумачити домашнє насильство як стійку модель поведінки кривдника, що реалізується через повторювані епізоди та спричиняє комплексні наслідки для психічного стану потерпілих, їх соціального функціонування й якості життя.

Виявлено, що відбувається зростання рівня концептуалізації феномена домашнього насильства та деталізацію його форм серед сучасних досліджень, насамперед через розмежування фізичного, психологічного, сексуального й економічного насильства, аналіз понять «кривдник – жертва», характеристик віктимності, циклічності насильницької поведінки та інструментів примусового контролю. Водночас прослідковуються тенденція до посилення уваги до нефізичних форм насильства та їх доказової ідентифікації у правозастосуванні.

Також встановлено, що методологічні засади дослідження детермінантів домашнього насильства ґрунтуються на розумінні кримінологічної детермінації як інтегрованого комплексу взаємопов’язаних причин і умов, зовнішніх та внутрішніх різних рівнів, які формують і відтворюють відповідні прояви злочинної поведінки. Узагальнення доктринальних підходів дозволяє визначити детермінанти домашнього насильства як сукупність факторів об’єктивного та суб’єктивного походження, що поєднуються з високим рівнем приватності сімейного життя та ускладнюють виявлення і припинення таких посягань.

Визначено, що жоден окремий чинник не виступає універсальною причиною, а підвищення ймовірності насильства зумовлюється комбінаціями ризиків. Визначено найбільш значущі групи факторів, а саме: індивідуальні (психоемоційна нестабільність, залежності, психічні розлади, низький рівень освіти чи соціальної зрілості тощо); соціальні (гендерні стереотипи, патріархальні установки, толерантність до насильства в культурі); міжособистісні (конфліктність, економічний дисбаланс, домінування одного з партнерів, нестабільність стосунків); інституційні (недостатність інституційної підтримки, труднощі доведення, низька обізнаність населення, слабка згуртованість громади).

Встановлено, що розуміння феномена домашнього насильства в Україні відображає перехід від обмеженого підходу «насильства в сім’ї» (Закон 2001 р.) до комплексної моделі «домашнього насильства» (Закон 2017 р.), такий підхід розширив коло суб’єктів, форм насильства та інструментів реагування. Законодавча еволюція засвідчує зміну фокусу з формального сімейного статусу на реальні сімейні та близькі зв’язки, включаючи колишніх партнерів і ситуації незалежно від спільного проживання. Нормативне розширення суб’єктного складу, включення погроз до дефініції домашнього насильства,

поява спеціальних заходів реагування (термінові та обмежувальні приписи, оцінка ризиків) і криміналізація систематичних форм насильства свідчать про інституціоналізацію державної відповідальності за захист у приватній сфері та про поступове формування комплексної системи запобігання і протидії. Така модель узгоджується з підходом Стамбульської конвенції та сучасною доктриною прав людини, де домашнє насильство визнається не «конфліктом», а юридично значущим посяганням на гідність, свободу та безпеку особи.

У **розділі 2 «Психолого-правові чинники та умови виникнення домашнього насильства в Україні»** визначено, що домашнє насильство в Україні як соціально детерміноване явище, що формується в умовах взаємодії економічних, культурних, інституційних та соціально-психологічних чинників. Соціально-економічні процеси, серед яких виділено, економічну нестабільність, безробіття, зростання матеріальної диференціації, підвищують конфліктогенність сімейного середовища. Матеріальна депривація та фрустрація базових потреб спричиняють хронічний стрес, емоційне виснаження, зниження толерантності агресивних форм поведінки, як наслідок, підвищують імовірність ескалації сімейних конфліктів у насильницькі форми. Соціокультурні та нормативні чинники формують основу соціальної детермінації насильства. Встановлено, що патріархальні уявлення, домінаторні установки та стійкі гендерні стереотипи легітимізують асиметрію влади в родині, нормалізують примус і контроль та виправдовують агресію як дисциплінарний засіб. Така нормативність знижує рівень суспільного осуду насильства та посилює ризик віктимізації уразливих членів сім'ї. Культурний принцип «приватності сімейного життя» є чинником, який підтримує латентність насильства.

Автором ґрунтовно розглянуто багаторівневу логіку причинної обумовленості домашнього насильства (макро-, мезо-, мікрорівні). Стійкість насильницької поведінки зумовлюється кумулятивним ефектом чинників різних рівнів: макрорівень задає структурні умови та соціальні норми, мезорівень відображає дисфункції інституту сім'ї (конфліктність, авторитарність, порушення комунікації), мікрорівень – індивідуально-психологічні особливості суб'єкта й ситуаційні тригери. За такої конфігурації насильство набуває характеру не випадкового епізоду, а соціально відтворюваного феномена. Також розглянуто воєнний контекст як специфічну макросоціальну детермінанту, що змінює структуру сімейного функціонування. Виявлено, що масові переміщення, руйнування соціальних зв'язків, втрата житла, досвід бойових дій та психотравмуючий вплив загалом підвищують частоту емоційної нестабільності. Встановлено, що неопрацьований травматичний досвід може перетворюватися на імпульсивні й агресивні форми поведінки, водночас ускладнюючи доступ постраждалих до допомоги та підсилюючи їхню залежність від кривдника.

Визначено, що психологічні детермінанти домашнього насильства функціонують через когнітивні та емоційно-вольові механізми, які внутрішньо особистісно легітимізують агресію. Розглянуто такі когнітивні викривлення, як: толерування насильства, знецінення партнера, раціоналізація агресії і встановлено, що вони знижують внутрішній контроль, блокують емпатію,

мінімізують провину та перешкоджають психокорекції. Також розкрито роль девіантних проявів поведінки та встановлено, що алкогольна та хімічна залежності частіше виступають не первинною причиною, а каталізатором уже наявних конфліктів і особистісних деформацій, підвищуючи ризик ескалації насильства.

Також автор за результатами інтерпретації статистичних показників викликів поліції та кількості складених протоколів у Києві за 2020 – 2025 роки та в Донецькій області за 2023 – 2025 роки, встановив наявність поліфакторної динаміки, чутливої до кризових подій та інституційних змін. Виявлено, що різкий піковий злам у 2021 році в столиці є результатом одночасної дії постпандемічних стресорів і зменшення латентності через активізацію механізмів реагування та зростання правової обізнаності. Також встановлено, що у прифронтовому регіоні спад викликів поєднується з підвищеною часткою протоколювання, що не може бути інтерпретоване як прямий індикатор зниження поширеності домашнього насильства.

На основі опитування респондентів, щодо соціальних чинників, що підвищують ризик виникнення та відтворення домашнього насильства в українських реаліях виявлено, що за субшкалами соціокультурних та нормативних чинників, соціального оточення та міжпоколінної трансляції, інституційно-правових чинників і чинників кризових умов у вибірці домінує високий рівень вираженості, що свідчить про сприйняття цих детермінантів як системних і провідних у генезі домашнього насильства. Встановлено, що емпіричні дані опитування узгоджуються з теоретичною моделлю багаторівневої детермінації та обґрунтовують потребу комплексних міжвідомчих інтервенцій (освітніх, соціальних, психологічних і правових), спрямованих на зниження нормативної толерантності до насильства, посилення доступності допомоги й підвищення ефективності раннього виявлення ризиків.

Дослідником розглянуто стан нормативного регулювання протидії домашньому насильству в Україні. Встановлено, що ключова проблема полягає не у відсутності норм, а в наявності певної неузгодженості між нормою, судовим рішенням та його фактичним виконанням, що знижує превентивний і захисний потенціал правового регулювання та підвищує ризики вторинної віктимізації. Доказова та кваліфікаційна складність домашнього насильства є системним бар’єром правозастосування, особливо щодо психологічного та економічного насильства, де наслідки часто мають латентний характер. Встановлено, що вимога систематичності як ключова ознака кримінально караного домашнього насильства практично «відсуває» перші епізоди до адміністративного контуру реагування, що змушує постраждалу особу неодноразово звертатися за допомогою, накопичувати доказову базу і витримувати повторні контакти зі системою, що може сприяти відмові від подальшого захисту. Встановлено, що дієвість термінового заборонного припису та судового обмежувального припису визначається не лише формальним існуванням інструмента, а швидкістю процедур, контролем дотримання і невідворотністю санкцій за порушення. Розглянуто, що за умов процедурних затримок і слабкої міжвідомчої взаємодії виникає ситуація

формальної наявності захисту без достатньої фактичної безпеки. Встановлено, що житлові питання залишаються однією з найбільш уразливих зон правового захисту постраждалих. Пріоритет формально-майнових підходів над безпековими міркуваннями ускладнює швидке дистанціювання кривдника та підвищує ризик продовження насильства.

Розглянуто судову статистику як індикатора правозастосування. Встановлено, що значні обсяги адміністративних справ у поєднанні з часткою нерозглянутих проваджень та істотною часткою закритих справ, свідчать про поєднання процесуальних затримок і дефіцитів доказування.

Автором встановлено, що кримінальне провадження у справах про домашнє насильство характеризується одночасно високою часткою завершення розглянутих справ Вироками та значною кількістю нерозглянутих проваджень, що вказує на проблему темпів розгляду. Процесуальні компроміси (угоди) займають помітне місце у завершенні справ, а в контексті домашнього насильства це об'єктивно потребує підвищеного стандарту перевірки добровільності позиції постраждалої особи та відсутності тиску і залежності як передумови справедливого рішення. Водночас, дефіцит належної фіксації психологічної шкоди стає підставою для відмов або закриття проваджень, що прямо ускладнює доказовість наявності психологічного насильства. Встановлено, що перспективні напрями вдосконалення мають концентруватися на посиленні стандартів документування особливо психологічного та економічного насильства, ризик-орієнтованій оцінці, підвищенні невідворотності відповідальності за порушення приписів та уніфікації міжвідомчої логіки реагування.

Також дисертант сформував портрет кривдника, у якому виокремлено риси соціально-демографічного профілю, освітньо-культурний ресурс, наявність адикцій, делінквентну повторюваність та особливу сімейно-рольову позицію щодо потерпілої особи. Дефіцити когнітивного ресурсу та емоційної компетентності корелюють із вищою ймовірністю імпульсивних та агресивних реакцій. Встановлено, що взаємодія кривдника та жертви у сім'ї є не лінійною, а системною. Сторони включені в емоційно насичені, часто амбівалентні стосунки, де близькість, залежність, страх та надія на зміни можуть співіснувати. Відтак розрив таких зв'язків психологічно складний і нерідко переживається як травматичний процес, що потребує зовнішньої підтримки та безпекових умов.

Також автор дійшов до висновку, що психологічний профіль постраждалої особи від домашнього насильства включає їх зміст, дозволяє виокремити взаємопов'язані блоки: ранні травматичні переживання, що формують уявлення про небезпеку та безсилля; внутрішньоособистісні чинники (низька самооцінка, почуття провини, когнітивні викривлення), які знижують критичність оцінки ризиків і легітимують терпимість до агресії; структурні обмеження у вигляді соціально-економічної залежності й ізоляції, що звужують ресурси та альтернативи; динамічні наслідки у формі вивченої безпорадності, психоемоційного виснаження та бар'єрів звернення по допомогу, які підвищують латентність, затримують реагування і сприяють повторюваності епізодів. Окрему увагу приділено статусу дитини-свідка як

потерпілої особи, що свідчить про високу ймовірність міжпоколінної трансляції дисфункційних моделей поведінки. У сукупності ці чинники утворюють замкнений контур підтримання насильства, де індивідуальні установки й психоемоційні стани поєднуються з дефіцитом соціальної підтримки та інституційної довіри.

Здійснено аналіз відомостей про потерпілих оприлюднених у звітах, розміщених на сайті Судових рішень України. Відтак показники свідчать про зростання масштабів зареєстрованої віктимізації за статтею 126-1 КК України у 2022 – 2024 роках із домінуванням повнолітніх жіночої статі, однак із помітним збільшенням частки чоловіків у 2024 році.

У **розділі 3 «Привенційні заходи щодо запобігання домашнього насильства»** стверджується, що профілактика домашнього насильства в сучасній кримінологічній та соціально-правовій площині має розглядатися як системний напрям державної й суспільної діяльності, зорієнтований не лише на реагування після факту правопорушення, а насамперед на попередження виникнення насильницької поведінки, раннє виявлення ризиків, своєчасне втручання та мінімізацію повторюваності насильства. Її ефективність визначається інтеграцією правових, інституційних, соціально-психологічних та освітніх механізмів і якістю міжвідомчої взаємодії, оскільки домашнє насильство є явищем високої латентності, циклічності та схильності до ескалації у межах деструктивних міжособистісних стосунків. Отже, профілактика у цій сфері має функціонувати як безперервно, від формування суспільної нетерпимості до насильства і підтримки здорових моделей взаємодії до процедурних інструментів ранньої маршрутизації та попередження виникнення рецидивів у роботі з кривдником і сімейним оточенням.

Встановлено, що профілактика домашнього насильства у правовому полі функціонує через сукупність взаємопов’язаних компонентів, які відображають повний цикл профілактичної діяльності: нормативно-ціннісний, аналітико-доказовий, інформаційно-комунікаційний, освітньо-професійний, компонент раннього виявлення й маршрутизації, координаційно-мережевий та протирецидивний. Це структурування дозволяє переводити загальну правову декларацію у вимір конкретних функцій і відповідальності, а також оцінювати, який саме компонент потребує доопрацювання у певній громаді чи регіоні. Принципово важливим є аналітико-доказовий блок, сутністю якого є проведення досліджень та статистичного аналізу, оскільки без даних профілактика ризикує залишатися набором формальних процедур, не здатних демонструвати вимірні результати щодо зниження повторюваності, часу реагування, якості документування та доступності послуг.

Автором визначено роль освітнього сектору як ключового середовища первинної та вторинної профілактики. Заклади освіти, за наявності методичних рекомендацій і міжвідомчих процедур взаємодії, здатні поєднати просвітницький компонент із формуванням життєвих навичок ненасильницької комунікації, емоційної регуляції та звернення за допомогою. Таким чином, профілактика в освіті має трактуватися не як разові інформаційні заходи, а як системна превентивна діяльність, що інтегрована в

освітній процес та підкріплена процедурною взаємодією з суб'єктами реагування. Для практичної ефективності профілактики є блок підтримки постраждалих і свідків, включно з дітьми, оскільки доступність кризових сервісів, психологічної та правничої допомоги знижує бар'єри звернення, послаблює латентність і створює реальні умови виходу з деструктивної взаємодії.

Встановлено релевантність моделі громадського здоров'я для структурування профілактики домашнього насильства через первинний, вторинний і третинний рівні, що дозволяє розмежувати завдання універсальної превенції, раннього втручання після перших ознак проблеми та запобігання рецидиву у випадках встановленого насильства.

Визначено важливість використання ризик-орієнтованого підходу як базової логіки превентивної роботи і з кривдником та членами сім'ї. Ризик-орієнтованість передбачає, що інтенсивність і зміст утручань визначаються не формальним статусом події чи провадження, а ймовірністю повтору, ескалації та тяжкості потенційних наслідків. Такий підхід задає диференціацію державної реакції: від мінімально достатніх обмежень і превентивного контролю – до посиленого нагляду та комплексних утручань у випадках високого ризику, при цьому рішення мають бути мотивованими, базуватися на задокументованих факторах ризику й узгодженими з принципом необхідності та пропорційності.

Встановлено, що превентивні заходи щодо кривдника не можуть бути ефективними у довгостроковій перспективі, якщо вони обмежуються лише карально-обмежувальними інструментами. Тому превентивна робота з кривдником має структуруватися як інтеграція трьох складових: правового припинення насильницької поведінки, належного контролю виконання встановлених обмежень та корекційного впливу, який вбудовується в загальний контур міжвідомчого супроводу. Також важливим є підхід у виборі психологічних моделей впливу на кривдника та меж їх застосування. Розглянуті психоосвітні й когнітивно-поведінкові підходи вказують, що корекційне втручання має працювати з функціональністю насильства для кривдника, формувати альтернативні стратегії взаємодії. Водночас визначено небезпечними сімейну психологічну роботу у контексті роботи з домашнім насильством, а саме через ризики помсти, примусу, нерівності сил і фактичного тиску на постраждалу особу потребують пріоритету безпеки та недопущення методик, що можуть створити хибну симетрію відповідальності або посилити небезпеку. Отже, будь-які сімейні формати можуть розглядатися лише як похідні та умовні інструменти, допустимі виключно за критеріями безпеки й за відсутності високого ризику повторного насильства.

Обґрунтовано ефективність зарубіжного досвіду та межі адаптації головних ідей для вдосконалення національної превенції. Встановлено, що превентивні заходи щодо членів сім'ї мають будуватися навколо пріоритету безпеки постраждалих та дітей. Цей пріоритет реалізується через індивідуалізоване планування безпеки на основі оцінки ризику та його регулярне оновлення, забезпечення доступу до соціальних, психологічних і медичних сервісів, а також через мінімізацію вторинної віктимізації в

комунікації з інституціями.

Встановлено, що системна превенція неможлива без постійного підвищення професійної компетентності суб'єктів реагування та запобігання розривам у якості практик на різних рівнях. У цьому сенсі обґрунтованою є ідея міждисциплінарного навчального формату як інструмента уніфікації підходів і зміцнення координації. Розроблено план проведення семінару-інтенсиву, головною метою якого є підвищення ефективності протидії домашньому насильству в умовах обмежених ресурсів, оскільки він дозволяє поєднувати оновлення знань із відпрацюванням процедурної взаємодії.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію, мають високий рівень достовірності.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Негру Федора Степановича на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства» відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення проблематики комплексної юридико-психологічної детермінації домашнього насильства, визначенні системи його чинників на соціально-правовому, мікросоціальному та індивідуально-психологічному рівнях, а також у обґрунтуванні на цій основі правових та соціально-психологічних заходів його запобігання та протидії.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дослідження Негру Ф.С. може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації:

1. Визнаючи належний теоретичний рівень роботи, варто зазначити, що оскільки робота захищається за спеціальністю 081 «Право», у *формулюванні наукового завдання* обов'язково має бути вихід на правовий результат (вдосконалення законів, покращення роботи поліції/судів, розробка методик для юристів).

Автором відповідно до висновку 12, 14 (сторінка 237) «Розроблено рекомендації щодо превентивних заходів, що ґрунтуються на ризик-орієнтованості та принципі контролю та корекції», «Розроблено план семінару-інтенсиву, орієнтованого на підвищення ефективності протидії домашньому насильству в умовах ресурсних обмежень шляхом поєднання актуалізації знань із практичним відпрацюванням алгоритмів міжвідомчої координації», а також відповідно до акту впровадження в діяльність Національної поліції України (акт Головного управління Національної поліції

в Київській області від 07 липня 2026 року) – мають суто психологічний результат. Звичайно, зазначені розробки, як інструмент підвищення ефективності правового регулювання, є дієвим підґрунтям.

Хотілося би почути під час захисту від автора аргументацію правового аспекту його дослідження.

2. Відзначаючи високий рівень аналітичної роботи здобувача та слушність запропонованих ним рекомендацій, вважаємо за необхідне висловити зауваження щодо формулювання *наукової новизни* дослідження. Зокрема, на с. 22 автором зазначається, що ним *«вперше обґрунтовано ризик-орієнтовану модель протидії та профілактики домашнього насильства в Україні, у якій центральним критерієм ефективності визначено фактичну безпеку постраждалої особи і дітей, а не лише формальну завершеність провадження»*.

На наш погляд, таке твердження містить елементи наукового перебільшення. Сама концепція ризик-орієнтованого та потерпіло-центричного підходу (*victim-centered approach*) є доктринальною основою Стамбульської конвенції, ратифікованої Україною, і вже понад п'ять років активно впроваджується у вітчизняне законодавство (зокрема, через Спільний наказ Мінсоцполітики та МВС № 369/180 щодо оцінки ризиків) та досліджується в працях провідних українських кримінологів та адміністративістів.

У зв'язку з цим, здобувачу рекомендується уточнити дане положення під час захисту, змістивши акцент із «вперше обґрунтовано модель» на «дістала подальшого розвитку / удосконалена модель у частині...».

3. У рубриці «удосконалено» (с. 24) дисертант зазначає: *«інтерпретацію доказово-кваліфікаційних бар'єрів щодо психологічного та економічного насильства, а також труднощів доведення систематичності як ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 126[1] КК України»*. Аналогічну тезу викладено й у висновках (п. 6, с. 181): *«Доказова та кваліфікаційна складність домашнього насильства є системним бар'єром правозастосування, особливо щодо психологічного та економічного насильства, де наслідки часто мають латентний характер».* У зв'язку з цим дисертанту варто надати детальніше пояснення зазначених бар'єрів, у чому саме полягає складність доведення зазначених обставин.

Висловлені зауваження є дискусійними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертації, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Негру Ф.С. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Негру Федора Степановича на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, за свої змістом відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах

вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) (із змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами). Дисертаційна робота є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею. Фактів порушень академічної доброчесності не виявлено.

Здобувач має 6 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Вимоги пунктів 6, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами) дотримані. У наукових публікаціях у повній мірі обґрунтовуються отримані наукові результати відповідно до поставленої мети: вивчення юридико-психологічних детермінант виникнення домашнього насильства та розробка практичних рекомендацій оптимізації профілактики насильства. Автор – Негру Федір Степанович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент **Юлія КОМАРИНСЬКА**

